

Суб'єкт і об'єкт влади як елементи структури економічної влади.

Анотація. У статті дається визначення суб'єкта і об'єкта економічної влади, їх характеристики, визначені стосунки, які встановлюються між ними, показані мета ради якої суб'єкт влади робить вплив на об'єкт влади і витрати, які несе об'єкт влади в результаті цього впливу.

Ключові слова. Економічна влада, суб'єкт влади, об'єкт влади, витрати підпорядкування, витрати відмови.

І Вступ. Стосунки влади пронизують все економічне життя, їх наявність не підлягає сумніву. Фактично влада обумовлює всі ті зміни, які відбуваються у людському суспільстві на самих різних рівнях його організації і функціонування. Будь-який суб'єкт соціально-економічного життя тим або іншим чином залучен в стосунки економічної влади.

Дослідженню проблем економічної влади присвячені роботи – В.Дементьева [1], Г.Задорожного [2], А.Лібмана, А.Мовсеяна [3], Р.Нурєєва [4], інших авторів.

У реальному світі економічні агенти займають нерівні позиції, мають нерівні можливості при обміні і примушенні. Кожен економічний агент здійснює пошук шляхів реалізації і нарощування влади. «Життя, - пише Ф.Ніцше, - прагне до максимуму відчуття влади; у своїй сутності вона є прагнення до більшої кількості влади; всяке прагнення є не що інше, як прагнення до влади; ця воля залишається найосновнішим і самим справжнім фактором у всьому тому, що здійснюється». [5, с.413]. Але не дивлячись на важливість наявності чинника влади в економічному житті цьому питанню в економічній науці, на відміну від політологічних і соціологічних наук, присвячено досить мало досліджень.

II Постановка завдання. Метою статті є дати відповіді на наступні питання: хто є суб'єктом і об'єктом економічної влади, як вони взаємодіють між

собою, яку переслідують мету і за допомогою яких засобів відбувається досягнення цієї мети і як влада знаходить свій прояв для її суб'єкта і об'єкта.

III Результати. Узявши за основу визначення влади Дж.Гелбрейтом, можна сказати, що влада – це здатність однієї людини або цілої групи нав'язувати свої цілі іншим. [6, с.126]. Природа влади полягає в тому, що є така взаємодія між економічними агентами, при якій одні агенти примушують інших нести витрати підпорядкування в свою користь.

Отже, підставою, на якій виникає влада, є:

- асиметрія в розподілі ресурсів між економічними агентами, в результаті якого одні стають суб'єктами влади, а інші її об'єктами;
- створення, за допомогою ресурсів, якими володіє суб'єкт влади, витрат, які неможливо уникнути;
- відсутність у об'єкту влади альтернативи вибору;
- наявність у об'єкту влади ресурсів необхідних суб'єктові влади.

Отже, стосунки економічної влади структуруються за допомогою виділення: суб'єкта влади і об'єкту влади. Суб'єкт влади – агент, який створює умови для зміни дій іншого агента (об'єкту), що виявляється в здатності суб'єкта влади створювати її об'єкту певну величину витрат у разі відмови від підпорядкування і примушувати нести витрати у свою користь.

Таким чином, для суб'єкта влади її суть полягає в здібності до створення для контрагента витрат у разі відмови від підпорядкування. Владою володіє той, хто може створювати контрагентові витрати відмови, і тим самим служити причиною (силоміць), яка примушує об'єкт влади нести витрати підпорядкування у свою користь. [1, с.38]. Економічна влада суб'єкта влади полягає в забезпеченні можливості отримувати вигоду, розпоряджаючись, тобто, закріплюючи за економічно залежними учасниками (об'єктами влади) певні дії і координувати їх виконання; контролюючи-перевіряючи відповідність дій економічно залежних суб'єктів нормам, які вони встановлюють.[7, с.43]. Суб'єкт влади детермінує поведінку об'єкту влади. Це означає, що об'єкт влади, за наявності над собою зовнішньої влади робить те, чого не зробив би при її

відсутності, тобто змінює свою поведінку в порівнянні з тією, яка була «до» застосування влади, на користь суб'єкта влади. У той же час наявність влади дозволяє чинити опір діям інших економічних агентів по відношенню до суб'єкта влади. Отже, влада для її суб'єкта характеризується дією, яку вона надає, і дією, якій вона протистоїть.

У якості суб'єкта, що володіє потенціалом влади, може виступати: економічна організація (фірма, фінансові і нефінансові корпорації, метакорпорації, або групи, що включають безліч компаній, банків і тому подібне); міжнародні урядові і неурядові економічні і фінансові організації (МВФ, Світовий банк, ВТО і так далі); некомерційні структури, що впливають на економічні процеси (профспілки, об'єднання споживачів, цивільні союзи і ін.); політичні організації (ухвалюючи рішення, що впливають на економічну сферу); окремі підприємці і керівники корпорації, а також державні чиновники; формальні і неформальні об'єднання підприємців. Влада може належати конкретним людям: у організації суб'єктами влади можуть бути власники компанії, акціонери, рада директорів, загальні збори, керівники, генеральний директор, топ-менеджери, менеджмент середньої і нижчої ланки, працівники компанії, що діють за підтримки профспілок, загальні збори трудового колективу; одиничний економічний агент (фізична особа) – наприклад, власник, керівник, чиновник і тому подібне.

Незмінним учасником владних стосунків і найважливішим суб'єктом економічної влади є держава, пріоритетна роль якої обумовлена її особливим положенням в системі асиметричних економічних стосунків. Держава за допомогою норм закріплює статус суб'єктів влади, тому вона є учасником владних стосунків, навіть тоді, коли не виступає безпосередньо зацікавленою особою. Часто прагнення до політичної влади здійснюється з метою реалізувати своє пануюче положення і отримання статусу суб'єкта влади.

Здатність суб'єкта влади створювати витрати для її об'єкту заснована на ресурсах, що йому належать, тобто властивості, що відрізняє суб'єкт влади від об'єкту. Такими ресурсами можуть виступати:

- економічні ресурси (блага для споживання, грошові ресурси, матеріальні ресурси або умови для отримання грошових доходів, робочі місця і так далі);
- інформаційні ресурси (знання), якими володіє суб'єкт влади;
- особисті якості суб'єкта власті, яких немає у об'єкту і без використання яких неможлива максимізація корисності об'єкту;
- адміністративні і політичні ресурси (політичні рішення, призначення на посади, законодавчі і інші нормативні акти і ін.);
- ресурси насильства, що представляють інтерес для підпорядкування зовнішніх агентів або ж захисту від свавілля. [1, с.47].

Володіючи ресурсом, суб'єкт інколи використовує міри (наприклад підкуп, примус і так далі), які, впливаючи на об'єкти влади, приводять до розширення його владного простору. Розширення економічної влади також досягається при допомозі нарощуванні фінансової потужності, інформації, знань, зв'язків з державою і тому подібне.

Метою, ради якої суб'єкт влади робить вплив на об'єкт влади, може виступати:

- привласнення благ, що належать об'єкту влади;
- підпорядкування ресурсів, що належать об'єкту влади для виробництва необхідних суб'єктові влади благ;
- виконання об'єктом влади певних дій на користь суб'єкта влади;
- відмова від виконання певних дій, які можуть завдати збитку суб'єктові влади.

Не дивлячись на ресурси, якими володіє економічний агент його влада обмежена, вона має свої межі, які визначаються диспозицією, яку суб'єкт влади може встановити для її об'єкту. Таким чином, суб'єкт влади створює навколо себе владний простір, в межах якого він може реалізувати свою владу. Владний простір може розпадатися на наступні зони:

- економічна організація. В межах цієї зони влада суб'єкта виявляється безпосередньо: суб'єкт влади є єдиним координуючим механізмом (фірма,

організація) або у якості суб'єкта влади виступають економічні агенти, яким делеговані владні функції (метокорпорації);

- ринок. У цій зоні влада суб'єкта заснована на здатності впливати на ціни на ринку і підвищувати економічний прибуток, обмежуючи обсяг виробництва і збуту. Ринкова влада виявляється також в інноваційній конкуренції, в злитті і поглинаннях. Максимальна влада монополіста, потім по ступеню зменшення - олігополістів, компаній на ринках монополістичної конкуренції і компаній на ринках досконалої конкуренції; [3, с.61].

- позаекономічна зона. Влада суб'єкта чинить вплив на позаекономічні організації (державні органи, засоби масової інформації і ін.), з метою досягнення більшої економічної влади і розширення впливу в попередніх зонах.

Оскільки у владні стосунки вступають люди, то саме вони, а не речі або уречевленні предмети є об'єктами реалізації влади. Об'єкт влади – агент, зміна діяльності (поведінки) якого є наслідком впливу з боку суб'єкта. У якості об'єкта влади, може виступати будь-хто з вищеперелічених суб'єктів влади: фірма, корпорація, держава, споживач, виробник, менеджер і так далі. Оскільки кожного можна розглядувати і як суб'єкт влади (оскільки він впливає на інших економічних агентів) і як зону влади.

Влада, для її об'єкта полягає в тому, що в рамках владного відношення він несе витрати (на користь іншого), які б відмовився нести «поза» владою, його статус визначається залежністю від суб'єкта влади, а його економічний інтерес в цих стосунках не є пануючим. Для економічного агента, що є об'єктом влади, важливе те, що він вимушений нести витрати, а не те, що він безпосередньо робить і який результат створює власними витратами. [1, с.37].

Вже сам той факт, що людина «згодна» нести будь-які витрати (витрати ресурсів), припускає наявність якоїсь зовнішньої або внутрішньої сили, яка долає цей опір і примушує нести такі витрати. Сила, яка може змусити об'єкт влади нести витрати підпорядкування, – це неможливість добитися максимізації корисності без таких витрат. Примусити об'єкт влади нести витрати на користь її суб'єкта означає для суб'єкта власті створити її об'єкту

альтернативні витрати в разі його непокори, тобто витрати в разі відмови від підпорядкування.[1, с.46].

Для суб'єкта влади інтерес представляють ресурси якими володіє об'єкт влади і які в процесі підпорядкування будуть йому передані. Такими ресурсами можуть виступати: блага, робоча сила, інформація і ін.

Витрати, які об'єкту влади доводиться нести на користь її суб'єкта, можуть торкатися ресурсів, що належать об'єкту влади або бути пов'язані із зміною його поведінки. З боку ресурсів, що належать об'єкту влади, витрати набувають наступної форми:

- відчуження ресурсів, що належать об'єкту влади на користь її суб'єкта, через обмін або часткову втрату;

- використання ресурсів, що належать об'єкту влади на користь її суб'єкта без відчуження, що пов'язане з наявністю таких ресурсів, які невід'ємні від їх володарів, – робоча сила, знання, уміння.

Витрати зміни поведінки об'єкту влади набувають наступної форми:

- виконання об'єктом влади певних дій і дотримання норм поведінки встановлених суб'єктом влади;

- обмеження діяльності об'єкту влади, здатної завдати збитку суб'єктові влади.

Таким чином, економічний агент може виступити як потенційний об'єкт влади для даного її суб'єкта за наявності двох умов: він повинен володіти ресурсами, які представляють інтерес для суб'єкта влади і стосовно до нього можливе створення витрат, для контролю над його поведінкою.

IV Висновки. Узагальнюючи відмічене вище, можна сказати, що стосунки, що виникають між економічними агентами можна характеризувати як стосунки влади, і стосунки між суб'єктом і об'єктом влади за наявності наступних ознак:

- прагнення одного економічного агента (суб'єкта влади) максимізувати свою корисність, і наявність у нього можливості (можливості створення витрат) підпорядкувати для здійснення цієї мети ресурси іншого економічного агента;

- підлеглий економічний агент (об'єкт влади) несе витрати (витрати підпорядкування або витрати відмови в разі не підпорядкування), які він не ніс би за умови відсутності влади;

- суб'єкт влади навмисно і свідомо створює для її об'єкту витрати в разі відмови від підпорядкування;

- підпорядкування впливає на зміну поведінки або інтересів об'єкту влади;

- витрати підпорядкування об'єкт влади несе на користь її суб'єкта.

Сучасний розвиток проблематики влади в економічній сфері дозволив не лише визначити владні стосунки як об'єктивно існуючий феномен економічного життя на будь-якому етапі його розвитку, але і вказати на їх найважливіші атрибути - прояв, реалізацію і розподіл. Владні стосунки складають необхідний елемент життєдіяльності будь-якої соціально-економічної системи. Урахування фактора влади допомагає найповніше оцінити всі економічні процеси, що відбуваються. Безперечно, що поведінка економічних агентів в істотній мірі формується під впливом системи влади.

Література:

1. Дементьев В.В. Власть: экономический анализ. Основы экономической теории власти: Монография. – Донецк: Каштан, 2003. – 200с.
2. Задорожный Г.В. Собственность и экономическая власть. – Харьков: Основа, 1996. – 144с.
3. А.Мовсеян, А.Либман. Роль фактора власти в экономике.// Экономист. – 2002.- №1. с.58-64.
4. Постсоветский институционализм: Монография/ Под ред. Р.М. Нуреева, В.В. Дементьева. – Донецк: Каштан, 2005. – 480с.
5. Ф.Ницше. Воля к власти: Опыт переоценки всех ценностей. / Пер. с нем. – СПб.: Издательский Дом «Азбука-классика», 2007. – 448с.
6. Гэлбрейт Дж.К. Экономические теории и цели общества. – М.: Прогресс, 1976. -406с.

7. І.В. Зятковський. Вплив економічної влади на розвиток і становлення сучасних бізнес-структур.// Актуальні проблеми економіки. – 2005. - №12. с.41-47.